

מילי דאבזת

פנינים מתורת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע על פרקי אבות • פרק שלישי

מכון 'אור החסידות', סניף ארץ הקודש ת.ד. 2033 כפר חב"ד, 6084000 | טל' מערכת: 03-3745979 | orhachasidutil@gmail.com

"רבי אלעזר איש ברתותא אומר: תן לו משלו, שאתה ושלך שלו, וכן בדוד הוא אומר: כי ממך הכל ומידך נתנו לך. רבי יעקב אומר: המהלך בדרך ושונה, ומפסיק ממשנתו ואומר: מה נאה אילן זה, מה נאה גיר זה, מעלה עליו הכתוב כאלו מתחייב בנפשו"

פרק שלישי מסנה ז

עיונים וביאורים

"אתה ושלך שלו" – מאי קמ"ר?

במפרשים (רש"י, מאירי ועוד) ביארו שקאי במצוות הצדקה, והכוונה במשנה היא שעל האדם לדעת שכל מעותיו שייכים להקב"ה ובמילא "הדין עליך לתת לו משל עצמו" ואין לו להצטער שפזר מממונו כי ממונו של הקב"ה הוא.

אך עדיין צ"ב בזה, שהרי התנא האריך לא רק בנוגע לממונו של האדם ששייך להקב"ה ("שלך שלו") אלא הוסיף גם על האדם "שאתה ושלך שלו". וכן משמע שדייק לומר כן מהא דכשהביא ראי' מהפסוק לא הביא רק החלק השייך לממונו "מידך נתנו לך", כי אם גם את התיבות "כי ממך הכל", שבזה כולל את האדם עצמו, שלא רק ממונו "מידך", אלא "ממך הכל" – גם האדם הנותן (ראה מדרש שמואל כאן). והדבר צריך ביאור, שבאם הכוונה במשנה היא רק לזרז את האדם על מצוות הצדקה, מספיק ללמדנו שממונו אינו משלו, ומדוע צריכים לכלול שגם הוא עצמו שייך להש"ת?

ויוכן זה בהקדים מה שכתב בתוס' יו"ט שהטעם שהתנא כתב הלשון "וכן בדוד הוא אומר" ולא "כמו שנאמר" הוא מפני שאין זו ראי' גמורה, "משום דאיכא למידחי, דדוד שאני שהתנדב לבית המקדש שהשי"ת ציווה עלי' בפרטיות א"נ רבים שאני". אך עדיין צריך ביאור, כי באם היא ראי' דחוקה – טפי הוי לי' להביא ראי' מפוסקים מפורשים כמו שנאמר בחגי (ב, ח) "לי הכסף ולי הזהב", ובתהלים (כד, א) "לה' הארץ ומלואה" וכיו"ב, ומדוע מביא הראי' מפסוק זה שהיא ראי' שאפשר לדחותה. ועוד יש לדייק מאי קמ"ל התנא בהזכירו את דוד המלך באומרו "וכן בדוד הוא אומר".

ויש לומר שהכוונה במשנה זו היא לא להוכיח שהעולם כולו שייך להקב"ה, דזה ידענו מריבוי מקומות, ולא נצרך להוכחה. אלא, שבא כאן לשלול טעות שיכול לעלות על מחשבת האדם:

מצינו שלפעמים נחשבים דברים גשמיים כשייכים לאדם. וכדאיתא בגמ' ברכות (לה, א) שכאשר האדם מברך נעשה המאכל שלו, ועד"ז מצינו במצוות הצדקה גופא, שאי אפשר לתת צדקה מדברים שהקדיש האדם לשמים, והחייב להפריש מממונו מעשר לצדקה א"א לקיימו מדברים ששייכים כבר להקדש, כ"א מן החולין דוקא, ומזה עצמו רק המעשר בלבד נותנים לצדקה, והשאר נשאר אצל האדם. ומזה רואים שלגבי חיובי התורה הרי נחשב רכושו כשייך אל האדם עצמו, ואילו אם הדבר נחשב כרכושו של הקב"ה, כבר א"א לעשות בו מצות צדקה וכיו"ב.

ומזה יכול האדם לבוא למסקנא מוטעית, שגם אם "לה' הארץ ומלואה", מ"מ התורה עצמה נותנת רשות לאדם להחשיב חלק מממונו כשייך אליו. וזהו מה שהמשנה באה לשלול ולבאר שאין האמת כן, אלא על האדם להכיר באמת שכל רכושו ממש שייך להקב"ה בלבד, כי "שלך שלו" – היינו שגם הדברים שהתורה מחשיבה כ"שלך" – הנה גם הם "שלו".

וע"פ מה שנתבאר שאין כוונת משנתנו לשלול את עצם הטעות שממונו של אדם שייך אליו, אלא באה לשלול מחשבות של אדם שכבר יודע ש"לה' הארץ ומלואה", הנה בזה יובן גם שצריכים לשלול מחשבה נוספת:

גם לאחר שידוע שממונו הוא של ה', עדיין יכול להחשיב עצמו ולטעון שהבחירה אם לקיים את המצווה וליתן צדקה

לימוד התורה במצב של סכנה ובמקום מצוה

בהמשך המשנה (ז') נאמר "רבי יעקב אומר (ו"ג רבי שמעון) המהלך בדרך ושונה ומפסיק ממשינתו ואומר, מה נאָה אילן זה ומה נאָה ניר זה, מעלה עליו הכתוב כאלו מתחייב בנפשו". וכבר הקשו במפרשים מהו החילוק בין משנה זו, למשנה קודמת בפרקין (משנה ד') שנאמר בה "רבי חנינא בן חכינאי אומר וכו' המהלך יחידי והמפנה לבו לבטלה כו' הרי זה מתחייב בנפשו".

והנה, איתא בבבא קמא (ל, א) "האי מאן דבעי למהוי חסידא וכו' יקיים מילי דאבות" כלומר שבמסכת אבות הובאו הנהגות דלפנים משורת הדין, מילי דחסידותא, ולא הלכות שמעיקרא דדינא. ועפ"ז יש לבאר ב' משניות אלו בדרך זו, והם דרגה למעלה מדרגה, שאף ששתייהן הן ענינים ד"לפנים משורת הדין", הנה בזה גופא ישנם כמה דרגות, ומשנה דילן היא הוראה נעלית יותר מההוראה שבמשנה הקודמת.

ויתירה מזו י"ל, שגם המשנה הקודמת (מאמר רחב"ח) באה לאחרי ההוראה שבמשנה שלפני (משנה ג'): "רבי שמעון אומר שלושה שאכלו בשלחן אחד ולא אמרו עליו דברי תורה, כאילו אכלו מזבחי מתים". ואם כן, ג' משניות אלו (מאמר ר"ש, מאמר רחב"ח ומאמר ר"י) הם מדרגה אחר מדרגה במעלת לימוד התורה אצל "מאן דבעי למהוי חסידא".

במאמר רבי שמעון מדובר על מצב שאינו מצב של סכנה, ובו מבוארת מעלת אמירת דברי תורה על השלחן.

ולאחרי דבריו, בא רבי חנינא ומוסיף, שמצד מילי דחסידותא יש ללמוד תורה גם כאשר הוא מהלך בדרך יחידי. דאף שמעיקרא דדינא ההליכה בדרך (ובפרט ביחיד) היא מצב של סכנה, וכדאיתא בתענית (י, ב) על הכתוב (בראשית מה, כד) "אל תרגזו בדרך" – "אל תתעסקו בדבר הלכה שמא תרגזו עליכם הדרך", ולכן מעיקר הדין ההליכה בדרך ביחידות פוטרת מלימוד התורה, אעפ"כ מחדש רבי חנינא שעל החפץ לנהוג במנהג חסידות ("יקיים וכו' מילי דאבות"), מוטלת חובה ללמוד תורה בכל מצב, גם כשהוא מהלך יחידי בדרך.

וע"ז מוסיף רבי יעקב במשנה דילן, תוספת במנהג חסידות במדרגה גבוהה יותר, שאף מי שכבר מקיים את הנאמר קודם והוא "מהלך בדרך ושונה", וכיון שכן, ברור שהפסקתו מלימוד התורה אינה ח"ו מפני שהוא "מפנה ליבו לבטלה", כי אם שהוא חפץ להתבונן ביופי הבריאה ולהודות לה' באומרו "מה נאה אילן זה ומה נאה ניר זה" (כפי' השני ברע"ב), הנה ע"ז מלמד רבי יעקב, שאף בשל הודאה לה' כזו אסור להפסיק מלימוד התורה.

לעני ניתנה סוכ"ס בידי האדם עצמו, וענין זה שפיר שייך "לו". ולכן מוסיפה המשנה ואומרת שההתבוננות בזה שהכל שייך להקב"ה צריכה להיות לא רק לגבי הממון, כ"א גם לגבי האדם עצמו, שגם הוא וגם היכולת שלו לבחור – "הכל" מגיע מהבורא ית', ובמילא אין לאדם להחשיב עצמו במה שבחר לתת מממונו של הקב"ה לצדקה, כי גם בחירה זו אינה "שייכת" לאדם עצמו אלא הקב"ה בחסדו הגדול, נתן לאדם הכח והיכולת שיהי' לו משפט הבחירה לבחור אם לקיים המצוה.

ובזה יובן הטעם שמובא דוקא הפסוק על הבאת התרומות לבית המקדש בימי דוד המלך, ולא זו בלבד אלא שמדגישים שהמדובר הוא על דוד ("וכן בדוד הוא אומר"), ולא את הפסוקים האחרים שמורים שהכל שייך להקב"ה, כיון שעניין הנ"ל של משנתנו – שלילת הקס"ד שהממון של האדם, ושהבחירה מתייחסת אל האדם – נלמד ממעשה דדוד.

דמצד הניתנה עצמה, הרי המדובר בפסוק זה הוא בתרומות המקדש, כשאודות המשכן נאמר (תרומה כו, ל) "אשר הראית בהר", והיינו שגם למעלה ה' משכן רוחני, וכן לגבי ירושלים איתא (תענית ה, ב) שישנה ירושלים של מעלה, ואעפ"כ – נצטוו להביא אל המשכן תרומות גשמיות ולבנותו בגשמיות. ועד"ז בנוגע לירושלים איתא בגמרא שם שהקב"ה אמר "לא אבוא בירושלים של מעלה עד שאבוא לירושלים של מטה". כלומר שעיקר מטרת המקדש וירושלים היא דוקא בבניין של מטה. וכיון שמדגישים לגבי ביהמ"ק את המעלה של המקדש הגשמי דלתתא הבא מרכושו של האדם הנותן, מחדש הכתוב שבעת הניתנה הדגיש דוד "ומידך נתנו לך" שגם כשמחשבים את רכושו של האדם הנותן – גם אז "מידך נתנו לך".

ועד"ז בנוגע לאדם הנותן, למדים מדוד שאף שהי' מלך, שע"פ דין הוא בתוקף המציאות, שאסור על העם להשתמש ברכושו ובשרביטו (סנהדרין כב, א), וכן מצד המלך מחוייב לנהוג באופן ד"מלך ביופיו" (ישעי לג יז), ולא ידבר רכות (רמב"ם מלכים פ"ב ה"ה), ועוד. וכיון שלגבי המלך ישנה קס"ד גדולה שעליו להחשיב עצמו ביותר, על זה מלמדנו הכתוב אודות דוד ("וכן בדוד") שנהג בעצמו בשפלות ואמר "כי ממך הכל".

ומובן אם כן הצורך להביא פסוק דיקא כיון שהוא אינו ראוי על עצם זה שהכל שייך להקב"ה, כ"א דוגמה ("וכן בדוד הוא אומר") אודות היסוד הנ"ל שהאדם ורכושו שייכים להשי"ת אף במקום שישנה קס"ד ע"פ תורה להיפך. וכן מובן הטעם שהזכירה המשנה את דוד ("וכן בדוד") כיון שמדרגתו של דוד היא המלמדת להיות בשפלות אף במצב שיש קס"ד ליתן תוקף למציאותו של האדם, כבמלך.

(ע"פ שיחות קודש תשל"ז ח"ב ע' 370)

